

ТЕМА 3.

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ
ЯК СИСТЕМА

1. Сутність соціально-трудо­вих відносин.

2. Характеристика складових системи соціально-трудо­вих відносин.

3. Формування і розвиток соціально-трудо­вих відносин у суспільстві.

Соціально-трудо́ві відносини – це об’єктивно існуючі економічні, психологічні, правові взаємозв’язки і взаємозалежності індивідів і соціальних груп за участю держави, які обумовлені трудовою діяльністю і спрямовані на регулювання якості трудового життя.

Необхідність вивчення соціально-трудо­вих відносин обумовлена наступними *причинами*.

1. Зміною наукових і прикладних уявлень про роль людини у розвитку економіки.
2. Усвідомленням того факту, що вирішення найважливіших завдань соціально-економічної реформи в Україні можливо насамперед на основі співробітництва всіх сил суспільства в проведенні погодженої політики в сфері соціально-трудо­вих відносин
3. Необхідністю повноцінної інтеграції економіки України у світове господарство.

Стадії розвитку соціально-трудо­вих відносин.

1. *Ранньо­капіталістична*, що характеризується повною незахищеністю працівника від свавілля роботодавця.

2. *Конфронтаційна*, однією з основних ознак якої є організований страйковий рух.

3. *Стадія змагального співробітництва*, для якої характерні динамічний паритет сторін, розуміння їх взаємозалежності.

4. *Стадія соціального партнерства*, що характеризується орієнтацією на забезпечення оптимального балансу в реалізації інтересів сторін.

Форми існування соціально-трудо­вих відносин.

1. *Фактичні соціально-трудо­ві відносини, які функціонують на об'єктивному і суб'єктивному рівнях.*

2. *Соціально-трудо­ві правовідносини, що є проєкцією фактичних соціально-трудо­вих відносин на інституціональний, законодавчий, нормотворчий рівні.*

Складові системи соціально-трудо­вих відносин.

1. Сторони соціально-трудо­вих відносин.
2. Суб'єкти соціально-трудо­вих відносин.
3. Рівні соціально-трудо­вих відносин.
4. Предмети соціально-трудо­вих відносин.
5. Принципи соціально-трудо­вих відносин.
6. Типи соціально-трудо­вих відносин.
7. Механізми формування та функціонування соціально-трудо­вих відносин.

Сторони соціально-трудо­вих відносин – це носії первинного права в цих відносинах.

Сторонами соціально-трудо­вих відно­син є:

1. *Наймані працівники* – це громадяни, що уклали індивідуальні трудові угоди з роботодавцем, і відповідно до них набули певні права і обов’язки в трудовій сфері.

2. *Роботодавці* – це люди, що працюють самостійно і постійно наймають для роботи одну або декілька осіб.

3. *Держава*.

Суб'єкт соціально-трудо­вих відносин — це юри­дична чи фізична особа, яка володіє первинними або делегованими первинними носіями правами в соціально-трудо­вих відносинах.

Виділяють наступні *групи суб'єктів соціально-трудових відносин*.

1. Первинні носії прав та інтересів.
2. Представницькі організації та їхні органи, які є носіями делегованих повноважень.
3. Органи, через які реалізується соціальний діалог.
4. Органи, покликані мінімізувати наслідки можливих конфліктів, попереджувати загострення соціально-трудових відносин.

В системі соціально-трудо­вих відносин, залежно від особливостей суб'єктів та характеристик соціально-економічного простору, виділяються такі їх *рівні*.

1. Індивідуальний (працівник – роботодавець, працівник – працівник, роботодавець – роботодавець).
2. Мікроекономічний (рівень підприємства).
3. Мезоекономічний рівень (рівень окремих адміністративних територій і галузей).
4. Макроекономічний (національний) рівень.
5. Мегаекономічний (глобальний, міжнародний) рівень.

Для кожного рівня соціально-трудо­вих відносин характерні свої специфічні *предмети* цих відносин.

1. Предметом соціально-трудо­вих відносин на індивідуальному рівні є конкретні аспекти трудо­вого життя людини, зміст яких залежить як від її індивідуальних характеристик, так і від специфіки етапів життєвого циклу працівника.

2. На мікроекономічному рівні предметом соціально-трудо­вих відносин може бути кадрова політика підприємства загалом або її окремі елементи.

3. На територіальному рівні предметом соціально-трудо­вих відносин є спільні для економічно активного населення адміністративної одиниці трудові проблеми.

4. Предметом соціально-трудо­вих відносин на національному (макроекономічному) рівні є основні принципи і норми реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин.

5. На міжнародному рівні предметом соціально-трудо­вих відносин є гарантії та захист прав людини (як працівника, так і роботодавця) у сфері праці.

За змістом виділяють такі *предмети* соціально-трудо­вих відносин.

1. Соціально-трудо­ві відносини формування й відтворення людського капіталу:

а) підтримання кваліфікації;

б) підтримання здоров'я;

в) житлово-побутове забезпечення.

2. Соціально-трудо­ві відносини забезпечення зайнятості.

3. Соціально-трудо­ві відносини у сфері безпосереднього докладання праці.

4. Соціально-трудо­ві відносини, пов'язані з оплатою праці та власністю.

Принципи системи соціально-трудо­вих відносин.

1. Основний принцип системи соціально-трудо­вих відносин – законодавче забезпечення прав у соціально-трудо­вій сфері, визначення об'єктів, суб'єктів, порядку та сфер їх взаємодії, а також контроль за дотриманням цих прав.

2. Принцип солідарності.

3. Принцип субсидіарності.

4. Принцип партнерства.

Тип соціально-трудо­вих відносин визначається їх характером, а саме тим, яким конкретно чином приймаються і реалізуються рішення в соціально-трудо­вій сфері.

Типи соціально-трудо­вих відносин.

1. Солідарність.
2. Патерналізм.
3. Субсидіарність.
4. Партнерство.
5. Конфлікт.
6. Дискримінація.

Фактори формування і розвитку соціально-трудових відносин.

1. Організаційно-технічні фактори, до яких належать:

розвиток продуктивних сил;

нова структура та якість робочої сили;

трансформація форм і методів організації виробництва.

2. Трансформація відносин власності.

3. Роздержавлення в соціально-економічній сфері та підвищення ролі соціального партнерства.

4. Зміна якості трудового життя.

5. Глобалізація економіки.

Умови формування соціально-трудо­вих відносин на підприємстві:

основні характеристики соціально-трудо­вих відносин;

стратегія розвитку організації;

система робочих місць на підприємстві;

кадрова політика організації;

трудова поведінка.